

UN BROSSA I UN PONÇ AGAFATS PER I AMB AGULLES DE CAP

Les realitats foren molt serioses des de l'inici. Un, en Joan Brossa, volia ser un escriptor de la realitat catalana vista i projectada des de la contundència de la quotidianitat. El seu pare era un home que martellejava la ficció (era tramoista de teatre de casals de veïnatge), la mare desaparegué per l'escotilló. Ell, el noi, en tornar de la guerra civil amb l'estigma d'una ferida a l'ull que el macaria – sense objectivament marcar-lo – tota la vida, pren molt bona consciència que cal conèixer els instruments que maneges. Com que se sentia poeta, volia saber amb profunditat l'idioma i escriure'l amb total correcció. El Sr. Artur Balot – el professor radiofònic de català d'en Míliu¹ (un i altre per aquells anys quaranta, i per sempre més, represaliats pel franquisme) – ens hi ajudaria i s'encarregà, el professor, que l'inquiet soldat, retornat estigmatitzat però viu dels fronts de guerra, escrigués els sonets ferrenys que li recomanava el surrealista poeta J.V. Foix (aleshores també culturalment bandejat) que diàriament confeccionés per dominar l'estructura i la dicció idiomàtica catalana. (Pels continguts ideològics i ideogràfics s'admetia que cadascú hi posés els seus; no debades ens aniríem adonant – mercès al *D'Adí i d'Allà* del desembre del 1934 – que érem ultra historicistes, dadaistes i surrealistes).

Un amic seu, el que això escriu, aportava la inquietud entre la sensibilitat del món real i el pensament subsegüent necessari per arribar a conèixer – fer-se una idea – de quelcom més que el simple viure. No érem animals de pastura, encara que ens en volguessin fer. Era tan realista i objectiu en Brossa que, abans d'aleshores – mentre era soldat de l'exèrcit republicà i col·laborava amb escrits de consigna i coratge als murals de la caserna i del front –, d'escriure el seu nom Brosa, amb una sola essa, passà a escriure'l amb dues: Brossa. Era un pas de gegant i de consciència. Amb el canvi ortogràfic convertia el seu cognom en allò mateix que volia que fos la seva obra literària – dins, obvi, la fermesa formal: l'estricta brossa de la vida. Si ens fixem en un dels seus primers reculls publicats, el títol, *Em va fer Joan Brossa*, i el contingut no és altra cosa que les beceroles del que és quotidià: un realisme total que, com a tal, esdevé poètic; formalment tot hi és correcte però la matèria, la substància del contingut d'aquell formalisme matèric és l'estricta realitat de la vida de cadascú cada dia. Fins i tot, quan es vol fantasiós, *Dragolí*, les fantasies són fantasmagories despreses de la realitat, mutada en màgia pel simple fet d'escriptura. Si recerquem en tot això trobarem, ja a aquest primers anys, tots el poemes visuals i els objectes poètics que la vida li anirà

mostrant, i que ell, amb acció visual transmutadora, objectivitza, converteix la brossa en poesia i la poesia en admirada brossa.

Només cal mirar, com síntesi i plasmació literària d'aquesta conceptualització de l'acció creadora, els *Tres poemes purs* que publicà a l'únic número d'ALGOL (finals del 1946). En Brossa escriu que els ha trobat en uns prospectes publicitaris i en una gasetilla de diari. El que era poètic era la realitat mateixa convertida en obra literària només per la gràcia sensible i visual de qui s'adonava que, allí, en aquells fragments de vida, hi havia ensem la poètica i la realitat. L'escriptura descoberta per l'ull passava a ser poètica. Més endavant els mots esdevindrien objectes i els objectes es convertirien en ressonàncies mentals sensibles (no necessàriament associades a vivències, atès que l'art, la creació, és – Brossa n'esdevingué ben convençut – formalisme).

Un temperament i tarannà de la dimensió del d'en Brossa gairebé estava obligat pel destí a trobar-se amb algú, en Joan Ponç, que baixava dels núvols – perquè no li volien i perquè tot plegat no li donava tampoc massa satisfacció ni li explicava res de res – i s'entretenia, per l'afecció que sentia pel dibuix i pels colors, amb Cézanne (el que volia atrapar en i amb colors l'emoció de la sensibilitat plàstica), volent-lo imitar. Sí, Cézanne li permetia construir però el deixava insatisfet perquè en la trajectòria de transcripció li desapareixia aquell estrany drama que és un viure des de les commocions íntimes de l'esperit. Quan coincidí amb en Brossa, mercès a l'atzar de l'expressionisme nòrdic, se sentí ràpidament atret per la simbiosi entre art i poètica, que verificava en aquell fer creatiu del poeta de l'ull estigmatitzat. L'objectivitat brossiana – brutal realitat i creativitat ensem – li mostrava que el formalisme pot ensem cridar, plasmar i exposar el dolor de la vida. No calia amagar cap de les subtilitats de l'esperit, atès que forma, ment, sensibilitat i projecte (art) són la mateixa cosa. Ponç abandonà el succedani que el fauve Rouault – en conèixer-nos – li havia mostrat i avançà decididament pels viarans d'un automatisme psíquic sense temors formals. Sorgia de dins del seu cos, ment i sentiments el que sorgia i el formalisme realista geomètric o fantàstic s'adaptava al tremolor i als impulsos gestuals que en cada ocasió calia que empenyessin. El dadaisme implícit a l'actitud creadora i un tarannà estrambòtic li permetia crear i viure sense tabús establerts o revertissin en propi benefici les simbòliques socials.

¹ Artur Balot i Bigues (Peralada, Alt Empordà, 1879 — Barcelona, 1959). Es llicencià en filosofia i lletres a la Universitat de Barcelona i treballà a les oficines de correcció d'originals de la Generalitat. Del 1932 al 1936 mantingué una emissió de converses de divulgació de gramàtica catalana per Ràdio Barcelona (*Les converses del Míliu*), que foren publicades. Els anys quaranta, malgrat les dificultats, reprengué la seva tasca docent i la continuà fins que morí.

Tanmateix el xoc fou brutal. Hom no passa del constructivisme a la subjectivitat sense més ni més. Una de les primeres correccions autoimposades per Ponç fou la de fer cas del purisme lingüístic creador propugnat pel políticament assetjat Foix. La correcció formal - idiomàtica en aquest cas (i com ja havia fet en Brossa) fou la de canviar la essa del seu cognom per la ç trencada (no es tractava d'un error ortogràfic sinó d'una degradació històrica de Poncius). L'amic Aulèstia, escultor i horòscopista, ens havia advertit que el nom, aparentment atzarós, també estructura la sensibilitat, la ment i l'ull, atès que la persona és una identitat total. Tot és casual i atzarós, però és curiós que ambdós - Brossa i Ponç - acabin intervenint llurs denominatius.

Comentem una mica més aquesta realitat de continguts vitals transcrits i traspassats a formes plàstiques. En Brossa recollia mentalment, visualment i, posteriorment, materialment, el que trobava pel món i ho elevava a categoria poètica: el formalisme - inclòs el de l'espai escènic - fent de la bruta i/o dura quotidianitat les excel·lències visuals, mentals i/o tàctils de la realitat. En Ponç només observant i escoltant el seu entorn (inquietuds i angoixes de l'ànima personal i la familiar, i la força de la dinàmica vital) s'adonava tot seguit que li calia deixar l'assaig d'estructuració d'un paradís cèzannià i transitar ràpidament per aquell espasmòdic món dels esquemes lineals i de les coloracions expressionistes místiques (Rouault i, tanmateix, empès per la lectura de les coherents incoherències espirituals unamunianes i les dramàtiques comicitats aristofanesques). I, atès que amb el contacte amb en Brossa havia connectat com mitjà de creativitat amb el principi surrealista de la presa de possessió des de l'inconscient quotidià i/o transcendent sense control ni censura repressora, aleshores optà per l'imperatiu creatiu de la gestualitat espontània d'uns estímuls impulsats per un onirisme personal o social, satíric, sarcàstic i fantasmagòric, assolit amb la burleta d'uns esquemes fixats o de creació exprés. Un món estrafet assolit per mitjà d'imatges expressives auto suficients.

Brossa i Ponç se sentiren d'antuvi molt compenetrats en les seves intencionalitats perceptives, creatives i projectives. Des del 1947 i fins l'anada al Brasil, 1954, d'en Ponç, ell i en Brossa gaudiren d'un estret món expressiu gairebé similar, encara que cadascú al seu nivell

de creació. Realitzaren combinatòries de text i imatges oscil·lant entre un realisme cru, fantasmagoria i meta-simbolisme arbitrari i heterodox, barrejat amb un lliure arbitri transcriptor de dibuix, pintura i mots incisius, sense cap altre control que el de l'espontaneïtat onírica o sarcàstica, embolcallat tot en un lirisme estrident o suau segons es tractés d'excitar l'atenció vers un no vist sorpresa, insòlit o incoherent fins els límits de l'irracional. Ponç il·lustrava amb sanefes els poemes de Brossa i tot seguit el poeta plantava un seguici de mots hipnagògics sota aquells rampells plàstics. Hom diria la imatge d'un quadern popular il·lustrat amb escenificacions de vivències insòlites. Els mots brossians són realistes, d'àmbit obrer i menestral, però la sintaxi que els lliga els fa esdevenir poemes d'onirisme pur.

Expressionisme dadaista antisocial, plasmat, tant en l'aspecte literari com en l'aspecte plàstic per un seguit de formes o de mots sense altre encaix que el de la sorpresa visual i mental.

Inicialment es titllà aquella escenografia literària i plàstica de "realisme màgic" o "d'imatgeria diabòlica". Finalment es reconegué com la pròpia de DAU AL SET.

Un personalíssim flux estètic ho transmutava tot en imatges còmiques o d'horror que, per projecció sentimental, naixien de les tenebres de la nit fantàsica il·luminada - en la solitud cadascú del seu cubicle individual creatiu - per una única bombeta elèctrica (a manera d'espelma). L'empatia irònica entre flux interns gairebé biològics i la plasmació gestual però fèrria, determinava l'obra final.

Joan Prats, el barretaire estrafet i snob, amic de Miró, des del seu coneixement intuïtiu dominava l'escena i hi aportava el seu vist i plau.

Arnau Puig, filòsof i crític d'art

Addenda: Al Fabra, que en Brossa coneixia molt bé, es defineix "Brossa" de la següent manera: conjunt de fulles, branquillons i altres despulles dels vegetals escampats, apilotats, etc. Fig.: ... en un raonament, etc., allò inútil, superflu. // Escombraries